

»TAKOJ, KO JE BIL KONKURZ JAVNO RAZGLAŠEN, SO PRENEHALI LJUDJE PRIHAJATI V TRGOVINO.«

»PEOPLE STOPPED FREQUENTING THE SHOP AS SOON AS BANKRUPTCY WAS DECLARED.«

UDK: 347.736:930.25(497.4CELJE)"1938/1941"

STEČAJNI POSTOPKI MED LETOMA 1938 IN 1941 V FONDU ZGODOVINSKEGA ARHIVA CELJE

*Bankruptcy Proceedings Between 1938 and 1941 in
the Fonds of the Celje Historical Archives*

Ivan Smiljanić

IZVLEČEK

Stečajji so gospodarski pojav, ki označujejo z zakonom urejeno razdelitev premoženja bankrotiranega posameznika ali podjetja med njegove upnike, tako da si slednji porazdelijo izgube. Vse do danes veljajo za simbol gospodarskega neuspeha ter vseh finančnih in socialnih težav, ki jih prinesejo s sabo za vpletene akterje. Sodobna stečajna zakonodaja je bila v Avstro-Ogrski monarhiji sprejeta leta 1868, Kraljevina Jugoslavija pa je svoj stečajni zakonik uvedla leta 1929, pri čemer se je močno naslanjala na avstrijskega, zato je stečajni postopek ostal skoraj nespremenjen. Stečajni spisi za slovensko ozemlje pred drugo svetovno vojno so ohranjeni le delno in predvsem v arhivih v Ljubljani in Mariboru, v prispevku pa bo analiziran majhen fond stečajnih spisov, ki je v hrambi Zgodovinskega arhiva Celje. Ohranjenih je osem spisov iz obdobja med letoma 1938 in 1941. Del postopkov se zaradi premajhnega premoženja stečajnika ali nepristojnosti sodišča ni nikoli začel, preostali pa so bili razglašeni po neuspehlih poskusih sklenitve prisilne poravnave. S pomočjo citatov iz spisov je predstavljen potek

stečajnih postopkov, od utemeljevanja razlogov za razglasitev stečaja ter imenovanja njegovih voditeljev preko zbiranja terjatev upnikov, prodaje predmetov v stečajni masi do razdelitve denarja upnikom. Prerez obravnavanih stečajnih postopkov, četudi so podatki marsikje pomanjkljivi, nudi uvid v gospodarsko življenje zadnjih let obstoja Kraljevine Jugoslavije, ki ga je zaznamovalo okrevanje po gospodarski krizi v prvi polovici 30. let, ter primerjavo med stečaji v mestnih središčih in na podeželju.

Ključne besede: stečaji, Celje, Kraljevina Jugoslavija, gospodarska zgodovina.

ABSTRACT

Bankruptcies are an economic phenomenon that denotes the regulated distribution of assets of a bankrupt individual or entity among their creditors. Bankruptcies are considered as a symbol of economic failure and all financial and social problems that they bring about for everyone involved. In Austria-Hungary modern bankruptcy legislature was in 1868; the Kingdom of Yugoslavia adopted its Bankruptcy Code in 1929, it was modelled after the Austrian legislature. Consequently, the bankruptcy proceedings remained almost unchanged. Bankruptcy records for the Slovene territory before World War II are preserved only in part, mostly in archives in Ljubljana and Maribor. The paper analyses the small fonds of bankruptcy records kept in the Historical Archives in Celje. Dating back to the period between 1938 and 1941, eight records are preserved. A portion of proceedings did not take place due to the bankrupt's insufficient assets or on grounds of the court's lack of competence, others were declared after unsuccessful compulsory settlements. The course of bankruptcy proceedings is demonstrated by means of quotes found in these records, ranging from justifying the reasons for declaring bankruptcy, appointing official receivers, debt claims, selling off bankrupts' assets, and repayment of creditors. Although data are incomplete in many instances, a cross-section of bankruptcy proceedings provides an insight into the economic life in the Kingdom of Yugoslavia's final years, a period marked by a recovery

from the economic crisis of the first half of the 1930s, and a comparison of bankruptcies in city centres and in the countryside.

Keywords: bankruptcies, Celje, Kingdom of Yugoslavia, economic history.

UVOD

Stečaj – nekoč znan tudi pod izrazom konkurz – je zakonsko urejena oblika prenehanja delovanja zadolženega, se pravi bankrotiranega posameznika ali gospodarskega subjekta, pri čemer je opravljena generalna izvršba nad dolžnikovim premoženjem z namenom poplačila upnikov.¹ Stečajni postopek stremi k dvema ciljema: s pomočjo svoje zakonske reguliranosti onemogoča stihijsko, nepravično razlastitev zadolženca, saj se izgube porazdelijo med upnike, obenem pa iz gospodarskega življenja izloča tiste subjekte, ki ne zmorejo več poslovati. Tudi če podjetje ni bilo v stečaju, je možnost poloma, ki je konstantno visela nad vsakim podjetnikom, delovala kot spodbuda k previdnemu poslovanju, predvsem glede zadolževanja. Stečaj je označeval »*pereče gospodarsko in družbeno zlo*«,² torej skrajno negativno predznačen pojav, ki ima slabe ekonomske, finančne in socialne posledice za večino vpletenih akterjev.

Stečajna zakonodaja se je v Evropi dokončno definirala v 19. stoletju, ni pa bila enotna: nekatere države so nudile večjo zakonsko pomoč upniku, druge pa zadolžencu; nivo uspešnosti je med državami prav tako variiral.³ Slovenski prostor se je vrsto desetletij ravnal po avstrijskem Konkurnem redu (Die Concursordnung), ki je bil sprejet 25. decembra 1868, do razpada Avstro-Ogrske monarhije pa je bil še nekajkrat dopolnjen. Veljavnost zakonika se je podaljšala tudi v čas po nastanku Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev. Nov stečajni zakon je bil sprejet šele kmalu po preimenovanju monarhije v Kraljevino Jugoslavijo, 22. novembra 1929. Zakon je bil najprej, 1. decembra, objavljen v jugoslovanskem uradnem listu (*Službene novine Kraljevine Jugoslavije*), v *Uradnem listu Kraljevske banske uprave Dravske banovine* pa je bil natisnjen 23. aprila 1930.⁴ V veljavo je stopil maja 1930, do pričetka druge svetovne vojne ni bil več popravljan.

Kakšen je bil značilen potek stečajnega postopka tako v obdobju Avstro-Ogrske kot tudi Kraljevine SHS/Jugoslavije?⁵ Do stečaja je lahko prišlo na pobudo zadolženca, ko je ugotovil svojo nelikvidnost, ali na pobudo več kot enega upnika (posledično je bila lahko predmet stečaja tudi zapuščina pokojnega zadolženca). Sodišče, pred katerim

je potekal postopek, je bilo prvostopenjsko sodišče v tistem okrožju, v katerem je prebival dolžnik oz. kjer je bil sedež podjetja, če pa je šel v stečaj trgovec ali trgovska družba, vpisana v trgovski register, pa je stečajni postopek vodilo tako okrožno kot trgovsko sodišče. Sodišče je nato izdalo sklep o začetku stečaja, ki je bil pritrjen na sodno desko; s tem trenutkom je dolžnik uradno stopil v stečaj in ni več razpolagal s svojim premoženjem. Sodišče je nato v časopisih dalo objaviti oklic o začetku stečaja in osebah, imenovanih za njegovo vodenje.⁶ Med sodniki pristojnega sodišča je bil izbran stečajni komisar (od leta 1930 dalje stečajni sodnik), ki je postopek vodil s sodnega vidika. Imenovan je bil tudi stečajni upravitelj – odvetnik, ki je upravljal s stečajno maso, ugotavljal premoženjsko stanje dolžnika, presojal o upravičenosti upniških zahtevkov, izterjeval dolgove od stečajnikovih dolžnikov ... V oklicu sodišča so bili upniki pozvani, naj do določenega roka prijavijo svoje terjatve. Upniki so se nato srečali na volilnem naroku, kjer so glasovali za stečajnega upravitelja in svoje predstavnike v upniškem odboru, na naslednjem oz. likvidacijskem naroku pa je upravitelj upnikom pojasnil, katere od prijavljenih terjatev priznava in katerih ne. Priznane terjatve so morali potrditi tudi drugi upniki. Edina možnost, ki je bila na voljo upnikom, katerih terjatev niso priznali, je bila tožba. Naslednji korak je bil običajno popis vsega dolžnikovega premoženja ter njegova prodaja najboljšim ponudnikom na javni dražbi. Ko je bilo premoženje prelito v denar, je upravitelj preračunal, kolikšen delež stečajne mase pripada upnikom, in jim poslal pripadajoče vsote. Upniki niso bili enakovredni, temveč so bili razdeljeni na tri razrede. V prvi razred so sodile terjatve uslužbencev stečajnika, lahko tudi stroški stečajnikovega pogreba. Drugi razred je bil rezerviran za državne prispevke, zlasti davke. V tretjem razredu so bili vsi preostali upniki, v glavnem dolžnikovi poslovni partnerji. Prvi in drugi razred sta morala biti plačana v celoti, tretji razred pa so poplačali v skladu s tem, koliko sredstev je ostalo v masi; višina tega procentualnega deleža (kvota) je bila indikator uspešnosti celotnega stečaja. Upravitelj je za svoje delo iz stečajne mase prejel plačilo in nagrado. Razdelitev mase je bila

⁶ Uradna naznanila o uvedbi, poteku in zaključkih stečajnih postopkov so bila v obravnavanem obdobju objavljena v *Službenem listu Kraljevske banske uprave Dravske banovine*, izrezki pa so spravljani tudi v stečajnih spisih.

običajno zadnje dejanje stečajnega postopka, sodišče je nato razglasilo njegov zaključek, stečajnik, ki je prejemal zgolj sredstva za preživetje, pa je lahko ponovno razpolagal s tisto malo premoženja, kolikor mu ga je ostalo; v primeru stečaja podjetja je bilo le-to izbrisano iz trgovskega registra, s čimer je prenehalo obstajati kot poslovni subjekt. Druga možnost zaključka stečaja je bila prisilna poravnava. Stečajnik je moral, da bi dosegel poravnavo, obljubiti popolno povrnitev dolgov upnikom prvega in drugega razreda ter vsaj dvajsetodstotno povračilo za tretji razred. Če so se s tem strinjale tri četrtine upnikov, se je stečaj končal, kar je pomenilo tudi manjši finančni vložek. Tretja opcija je bila zaustavitev postopka, če masa ni obsegala dovolj niti za plačilo stroškov samega postopka; v tem primeru je bil uveden tudi kazenski postopek, stečajnika pa je lahko doletela zaporna kazen.

Jugoslovanski zakon v slovenski prostor ni prinesel velikih novosti, saj se je v marsičem zgledoval po avstrijskem predhodniku. Ekonomski zgodovinar France Kresal je ob primerjavi obeh zakonikov zapisal, da so stečajni postopek, pravice upnikov, vrstni red plačila, dolžnikove obveznosti, pristojnosti stečajnega sodišča ter zadolžitve stečajnega upravitelja, določeni v zakonu iz leta 1929, malodane povsem identični odredbam zakonika iz 1868. Uvedenih je bilo le nekaj sprememb, kot je možnost skrajšanega stečajnega postopka (za enega ključnih problemov avstrijskega stečajnega zakona je veljala dolgotrajnost postopkov, ki je odžirala vrednost stečajne mase, seveda na račun upnikov) ter dolžnikova izguba političnih in častnih pravic, v kolikor je bila zoper njega uvedena tudi kazenska preiskava (avstrijski zakonik je bil ostrejši, saj je že sam padec v stečaj prinesel odvzem vseh teh pravic).⁷

Obdobje med obema vojnama je na Slovenskem prineslo gospodarski vzpon, ki je okvirno trajal skozi 20. leta, in krizno obdobje, ki se je z zamikom pričelo kot odmev velike gospodarske krize leta 1929. Število stečajev je v glavnem padalo in raslo v skladu z gospodarskimi trendi aktualnega obdobja, vendar ta tema v zgodovinopisju še ni bila konkretno obravnavana. Pozornosti so bili deležni stečaji pomembnejših

medvojnih gospodarskih ustanov, kot so Slavenska banka,⁸ mariborska družba Macun & Fabiani⁹ in industrija usnja Karla Pollaka,¹⁰ točna statistika pa ostaja nejasna. Kresal navaja, da je na Slovenskem v kriznih letih 1931 in 1932 bilo skupno 1260 stečajev, do leta 1935 pa se je številka bistveno znižala na 143 stečajev.¹¹ Po drugi strani so podatki, ki jih je zbrala Zbornica za trgovino, obrt in industrijo leta 1939, navajali, da je bilo med letoma 1931 in 1932 skupno 166 stečajev, v obdobju med letoma 1933 in 1938 pa 224;¹² žal noben vir ne omenja, po katerih merilih so bili izbrani v številkah zajeti stečaji.

Sredina 30. let je torej čas, ki velja za obdobje začetka okrevanja jugoslovanskega gospodarstva po težkih kriznih letih, vendar je bila predkrizna gospodarska raven kljub temu dosežena šele pred drugo svetovno vojno. Stečaji so se kljub temu seveda še dogajali, le da so bile zanje v manjši meri krive slabe gospodarske razmere. Najobsežnejše do zdaj najdeno gradivo s stečajnimi sodnimi spisi pred letom 1941 je zbrano v Arhivu Republike Slovenije v Ljubljani (330 ohranjenih spisov) ter v Pokrajinskem arhivu Maribor (151 ohranjenih spisov). Za namene pričujočega prispevka bo raziskan bistveno manjši fond, ki je bil odkrit v Zgodovinskem arhivu Celje (ZAC); obsega zgolj eno škatlo, v kateri je zbranih osem stečajnih spisov za obdobje med letoma 1938 in 1941, ki še niso bili analizirani. Gospodarske razmere v Celju, pomembnem industrijskem središču, ter mestni okolici je proučil zgodovinar Milko Mikola, vendar so omembe stečajev tudi v njegovem najpomembnejšem delu *Zgodovina celjske industrije obrobne*, saj navaja le tri podjetja, ki so bila prisiljena razglasiti stečaj,¹³ v zgodnejšem delu *Stara industrijska podjetja na Celjskem* pa je neposredno omenjen le stečaj Tovarne

8 Tršan, Lojz. »Propad Slavenske banke – največji finančni šok med obema vojnoma v Sloveniji.« *Borec: revija za zgodovino, literaturo in antropologijo*, 46/529–531 (1994), 368–374.

9 Mikec Avberšek, Leopold. »Delovanje mariborske trgovske družbe Macun & Fabiani (1921–1926).« *Studia Historica Slovenica: časopis za humanistične in družboslovne študije*, 8/2–3 (2008), 609–632.

10 Sunčič, Mitja. »'Celotno posojilo mestne hranilnice ljubljanske je šlo v žepe akcionarjev in po drugih napačnih potih': Mestna hranilnica ljubljanska in propad industrijske delniške družbe Karel Pollak.« *Prispevki za novejšo zgodovino*, 49/2 (2009), 33–52.

11 Kresal, France. *Zgodovina socialne in gospodarske politike v Sloveniji*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1998, 98 in 134.

12 *Spominski zbornik Slovenije: ob dvajsetletnici Kraljevine Jugoslavije*. Ljubljana: Jubilej, 1939, 554.

13 Mikola, Milko. *Zgodovina celjske industrije*. Celje: Zgodovinski arhiv, 2004, 109, 115–16 in 141.

kmetijskih strojev v Celju.¹⁴ Raznolikost potekov stečajnih postopkov, katerih spisi so (očitno le fragmentarno) ohranjeni v ZAC, omogoča vpogled v takratne sodne prakse, spisi pa neredko razkrivajo tudi številne težave in druge skrbi, ki jih zakonske odredbe ne predvidevajo in omenjajo.

Ime stečajnika	Poklic stečajnika	Kraj bivanja stečajnika	Začetek stečaja	Konec stečaja	Oznaka spisa
Ljubomir Domitrovič	medičar, svečar	Celje	10. 3. 1938	18. 10. 1938	Por 1/38, St 1/38
Leon Lakner	trgovec	Ljubno ob Savinji	24. 12. 1938	19. 9. 1939	St 3/38
Herman Šuler	trgovec	Gornja Sušica	31. 1. 1939	14. 5. 1940	St 1/39
Ivan Glogovšek	posestnik	Zbelovo	1939	28. 2. 1939	St 2/39
Viktor Garnik	lesni trgovec	Zbelovo	14. 6. 1939	13. 7. 1939	St 3/39
Dragotin Korošec	zidarski mojster	Šmartno ob Paki	10. 7. 1939 (predlog)	5. 8. 1939 (zavrnitev)	St 4/39
Ivan Belcer	trgovec	Celje	29. 8. 1940	1941	St 1/40
Alajz Zelenko	nižji vojni uradnik	Ljubljana	28. 10. 1940 (predlog)	28. 1. 1941 (zavrnitev)	St 1/41

Tabela 1. Stečajni postopki med letoma 1938 in 1941, katerih sodne spise hrani Zgodovinski arhiv Celje.

UVEDBA STEČAJA – ALI PA TUDI NE

Raziskavo o razlogih za uvedbo stečajev v omenjenih sodnih spisih je treba začeti z ugotovitvijo, da se pri polovici ohranjenih spisov stečajni postopek ni nikoli zares začel. Kot omenjeno je zakon iz leta 1929 predpisoval, da postopek ne steče, če stečajna masa ne obsega dovolj niti za stroške postopka. Izmed osmih obravnavanih spisov se je to zgodilo v dveh primerih. Prvi je stečaj zapuščine pokojnega posestnika Ivana Glogovška iz Zbelovega, ki ga je na začetku leta 1939 (točen datum ni znan) sprožil posestnik Ivan Marzidovšek. Sodišče v Celju je pobudo zavrnilo; po pregledu dokumentacije se je izkazalo,

¹⁴ Mikola, Milko. *Stara industrijska podjetja na Celjskem*. Celje: Zgodovinski arhiv, 1996, 45.

da bi v stečajno maso prišla le okoli 14.000 dinarjev vredna posest, obremenjena s 56.000 dinarji dolga, ter hranilna knjižica pri Občem graškem podpornem društvu, ki je medtem že propadla. Sodišče je sklenilo, *»da v zapuščino spadajoča imovina po vsej priliki ne zadošča niti za kritje stroškov stečajnega postopanja, vsled česar je bilo predlog na uvedbo stečaja v smislu § 77 st. zak. zavrnuti«.*¹⁵

Drugi primer je povezan z zidarskim mojstrom in stavbnim podjetnikom Dragotinom Koroščem iz Gorenja blizu Šmartna ob Paki. Ta se je v stečaju (skoraj) znašel na pobudo ljubljanskega podjetja The Rex Co., ki mu je Korošec dolgoval blizu 1600 dinarjev; predhodno je poravnal del dolga (425 dinarjev), preostalega pa ni zmozel, saj je bil, kot so zapisali predstavniki podjetja, *»dolžnik neplačevit in je ostalo izvršilno postopanje brezuspešno ter je dolžnik plačal malenkostni znesek le na stalne pritiske našega pravnega zastopnika«.*¹⁶ Korošec je svoj spor s podjetjem predstavil drugače: *»Predlog ki ga je podala tvrdka The Rex Co. je brez vsake podlage ker mi tvrdka hoče uničiti vso mojo eksistenco ter dela proti meni nepotrebne stroške, vsled tega prosim da se predlog zaverne kot neutemeljen.«*¹⁷ Sam je trdil, da je podjetju dolgoval dobrih 1800 dinarjev, vendar je izostanek plačila pripisal svojim dolžnikom, ki mu še niso plačali za opravljeno delo. Trdil je, da je dolgove svojih dolžnikov prenesel na podjetje in se tako rešil vsakršne krivde za nastali položaj: *»Ker s tem nudim tvrdki popolno kritje plačila, nima ista povoda proti meni nastopati z predlogom o uvedbi konkurza.«*¹⁸ Priznal je tudi, da njegovo gradbeno podjetje *»ne uspeva prav dobro«* in da zasluži le *»toliko, da pač preživljam sebe in 4 člansko družino«.*¹⁹ Zato je predlagal, da se predlog za uvedbo zavrne, dolgovi pa naj se izterjajo od dolžnikov. Celjsko sodišče je sklenilo, da je izterjava dolgov dvomljiva, sam Korošec pa nima nobenega pomembnejšega

15 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 2/39, št. spisa 2.

16 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 4/39, št. spisa 1.

17 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 4/39, št. spisa 2.

18 Prav tam.

19 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 4/39, št. spisa 3.

premoženja, zato ne obstaja jamstvo za kritje stroškov stečajnega postopka.²⁰ The Rex Co. je na podlagi tega sklepa odstopil od stečaja.²¹

Še en primer stečaja, ki se formalno ni nikdar pričel, je povezan z nižjim vojnim uradnikom in kapetanom prvega razreda Alojzom (Vekoslavom) Zelenkom. Stanoval je v Ljubljani, maja 1938 pa je umrl v bolnici v Brežicah.²² Ker je bil zadolžen, je bil v Ljubljani podan predlog, da se nad njegovo zapuščino odpre stečaj. Stroške postopka naj bi nosila pokojnikova vdova, posestnica Julijana Zelenko iz Mosteca pri Brežicah. Primer so dodelili celjskemu sodišču, to pa je sklenilo: *»Predlog dednih upravičencev na otvoritev konkurza v prezadolženi zapuščini se radi krajevne nepristojnosti zavrača in zadeva odstopa okrožnemu sodišču v Ljubljani kot krajevno pristojnemu.«*²³ Po 62. členu stečajnega zakona je bilo za postopek pristojno tisto okrožno sodišče, na katerega področju je zadolženec imel svoje podjetje oz. kjer je stanoval. Zelenko podjetja ni imel, stanoval pa je v Ljubljani; v lasti je imel le polovico hiše v Mostecu, kjer pa ni stanoval.²⁴

Preostali dolžniki so morali stečaj razglasiti po neuspeli prisilni poravnavi. Lesni trgovec v Zbelovem Viktor Gornik je bil med podjetniki, ki so prosili za konec poravnalnega postopka ter uvedbo stečaja pred okrajnim sodiščem v Slovenskih Konjicah.²⁵ Tamkajšnji odvetnik Jože Humer, imenovan za stečajnega upravitelja, je izrazil mnenje, *»da v navzoči konkurzni stvari ne bodo kriti niti stroški konkurznega postopka, ker je na vsej imovini prezadolženca Gornika ločitvena pravica tvrdke Polak Žak«*.²⁶ Sodnik je odredil, naj se sestavi seznam vsega Gornikovega premoženja, iz nastalega popisa pa je bilo razvidno, da je stečajna masa vredna 42.605 dinarjev. Kot pa je opozoril Humer, je bilo vse to premoženje že zarubljeno kot terjatev bjelovarskega trgovca Žaka Pollaka. Svojo rubežno zastavno pravico je Pollak pridobil več kot dva meseca pred uvedbo prisilne poravnave, zato mu je zakon omogočal, da vse skupaj obdrži. Pollakova terjatev je sicer znašala 44.000 dinarjev, zato je presegala vrednost celotnega Gornikovega premoženja. V skladu s 178. členom stečajnega zakonika se je zato stečaj končal, saj *»konkurzna imovina ne zadošča za založbo stroškov*

konkurznega postopanja in še celo konkurzne imovine nikake ni.²⁷ Stečaj je bil tako prekinjen slab mesec po njegovi razglasitvi, Humer pa je vseeno prejel slabih 600 dinarjev za svoje delo.²⁸

Preostali štirje stečaji niso bili prekinjeni na samem začetku. Stečaj zapuščine Hermana Šulerja je, denimo, sprožil posestnik Andrej Frece, lastnik hiše v Gornji Sušici na Bizeljskem, v kateri je imel pokojnik trgovino. Frecetju je pokojnik ostal dolžan okoli 54.000 dinarjev, zato je po nasvetu sodišča v Brežicah prijavil stečaj nad njegovo zapuščino ter prosil, da postopek kmalu steče, *»ker ne bi rad imel lokala predolgo zaprtega, in da se to čim prej lequidira*«. ²⁹ V prostorih je namreč želela Šulerjeva vdova Neža odpreti svojo trgovino, Frece pa je želel ponovno dobivati najemnino.³⁰ Neža Šuler je izračunala, da možev dolg verjetno dosega 80.000 dinarjev, vseeno pa je dodala: *»Prav točno seveda nisem mogla navesti vseh moževih dolgov in je možno, da se bo tekom časa pojavil še kakšen upnik s svojo terjatvijo. Vsekakor pa je gotovo, da je zapuščina prezadolžena*«. ³¹ Stečaj je vodilo okrajno sodišče v Brežicah, odprt je bil 31. januarja 1939.³² V poznejši fazi stečaja je upravitelj razpravljal *»o vzrokih [...] imovinske propasti*« pokojnega Šulerja ter kot glavni razlog poudaril *»kmetško zaščito*«, ³³ kar je verjetno pomenilo, da je Šulerja finančno prizadelo razdolževanje kmetov iz obdobja gospodarske krize in s tem zamik odplačevanja dolgov svojih strank.

Dva stečaja sta se pričela zaradi neuspešnega poravnalnega postopka. To se je zgodilo celjskemu trgovcu z mešanim blagom Ivanu Belcerju, pri katerem noben od sedmih upnikov ni glasoval za poravnavo; dolgoval je nad 110.000 dinarjev.³⁴ Poravnalni postopek je vodil celjski odvetnik Mirko Hočevar, vendar je tudi sam prijavil terjatev

27 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 3/39, št. spisa 1.

28 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 3/39, št. spisa 8.

29 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/39, št. spisa 1.

30 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/39, št. spisa 28.

31 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/39, št. spisa 3.

32 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/39, št. spisa 2.

33 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/39, št. spisa 24.

34 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/40, št. spisa 1.

v stečajno maso, zato je prosil, da ga zaradi navzkrižja interesov nadomesti nov upravitelj.³⁵ Sodišče je sklenilo, da ga bo nasledil celjski odvetnik Jernej Stante.³⁶ Hočevar je ob zaključku dela zapisal: »Event. nagrado naj sodišče samo odmeri.«³⁷ To je bil redek primer; upravitelji so se, kot bo še omenjeno, običajno krčevito borili za karseda visoko nagrado.

Več podatkov je na razpolago o 39-letnem medicarju in svečarju Ljubomirju Domitroviču, ki je od marca 1926 imel svoje podjetje v Celju. Dne 25. januarja 1938 je svojim upnikom predlagal sklenitev poravnave ter jim obljubil 40-odstotno kvoto. Ob tem je prisegel, da še nikoli ni bil »niti v poravnalnem, niti v konkurznem postopku« in da noben od upnikov ni njegov sorodnik, zato je prosil, »da se navedeni rubeži takoj ustavijo.«³⁸ Dragoceno je pričevanje o njegovem ekonomskem položaju ter razlogih za težave:

Pod pritiskom težkih gospodarskih razmer sem zašel v plačilne težkoče. Vse moje prizadevanje, da ohranim svojo likvidnost se je pod težo višjih sil obzesuspešilo. Glavni moji odjemalci so kramarji, kateri obiskujejo sejme, primorani pa so vslet denarne krize prodajati večkrat izpod lastne cene, ter si večkrat ne krijejo niti svojih potnih stroškov. Ti odjemalci se vedno bolj dolžijo, ter ne morejo poplačevati odvzetega blaga. Zadnja leta sem se tudi jaz udeleževal pri obiskih sejmov, imel pa sem le malo zaslužka, ter visoke stroške, ki nikakor niso krili izdatkov, o zaslužku niti govora. Za plačevati imam visoko najemnino, davčne dajatve me obremenjujejo vedno hujše. Oskrbujem in prehranjujem sedem oseb, med njimi 3 nedorasle otroke. V zadnjem času so se začele proti meni kopičiti terjatve, sledile so tudi tožbe in rubeži. Ne preostaja mi družega, da zaprosim za poravnavo, da na ta način vsaj delno krijem svoje upnike.³⁹

Kot priča drug dokument, ki ga je sestavil poravnalni upravitelj, odvetnik dr. Jurij Skoberne, je Domitrovič z družino živel v siromaštvu,

35 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/40, št. spisa 5.

36 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/40, št. spisa 8.

37 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/40, št. spisa 15.

38 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, Por 1/38, št. spisa 1.

39 Prav tam.

pri čemer je moral plačevati visoko najemnino za svoj majhen lokal in stanovanje, v katerem ni bil niti lastnik pohištva. Domitrovič je svoje izdelke prodajal na sejmi, pri čemer pa je bil dohodek majhen, tako zaradi stroškov prevoza kot tudi števila kupcev, ki je bilo nestalno in odvisno od vremena. Dodaten razlog za prezadolženost je Skoberne videl v tem, »da so dobavitelji prezadolžencu dovolili razmeroma previsoke kredite«. ⁴⁰ Prav tako se Domitrovič ni dobro znašel v knjigovodstvu: »Trgovskih knjig in tudi drugih zapiskov prezadolženec ne vodi, tako, da zamorem obseg prometa in dohodkov ugotoviti le na podlagi prezadolženčevih navedb.« ⁴¹ Skoberne je ocenil, da je Domitrovič podal previsoko oceno svojega blaga, obenem pa so njegove terjatve pri svojih dolžnikih zaradi pomanjkanja vsakršnih dokumentov »večinoma dubiozne in težko iztirljive«. ⁴² Skoberne je prav tako opozoril, da je bil Domitrovič »napačnega mnenja da mu je treba prijaviti samo blagovne terjatve, ne pa tudi kreditne terjatve,« zato je bila v njegovo breme dodana še terjatev Hranilnega in posojilnega društva v Celju. ⁴³ Odvetnik je priporočil upnikom, da poravnavo vseeno sprejmejo:

Iz zgoraj navedenega izhaja, da je ponujena 40%na kvota za upnike ugodna ter je brezdvomno, da bi upniki III. razreda v slučaju otvoritve konkurza dobili daleko nižjo kvoto. Da bi prezadolženec v zadnjih letih zapravljaj, o tem ne more biti govora, on skromno živi, je imel tudi različne nesreče v rodbini, ker mu je umrla pred 4 leti žena. ⁴⁴

Celjsko okrožno sodišče je Domitrovičev poravnalni postopek sprožilo 1. februarja 1938, ⁴⁵ toda ko so upniki poslali svoje terjatve, se jih je več uprlo poravnavi in zahtevalo uvedbo stečaja, saj so menili, da se je moral dolžnik v času poslovanja z njimi že dobro zavedati svojega slabega likvidnega stanja, zato poravnava ne bi bila poštena. ⁴⁶ Vseh

40 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, Por 1/38, št. spisa 23.

41 Prav tam.

42 Prav tam.

43 Prav tam.

44 Prav tam.

45 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, Por 1/38, št. spisa 3.

46 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, Por 1/38, št. spisa 10.

15 upnikov, ki so se zbrali na sestanku, je poravnavo zavrnilo. »Dolžnik Domitrovič Ljubomir predlaga nato, da se o njegovi imovini uvede konkurzno postopanje.«⁴⁷ Celjsko sodišče je poravnavo prekvalificiralo v stečaj, enako se je zgodilo z vsemi terjatvami. Za stečajnega upravitelja je bil izbran celjski odvetnik dr. Alojz Voršič, ki mu je moral Skoberne posredovati svojo dokumentacijo o procesu. Stečaj je bil zaradi majhne količine premoženja razglašen za neznatnega.⁴⁸

OD PRVEGA ZBORA UPNIKOV DO PRODAJE STEČAJNE MASE

V obdobju pred prvo svetovno vojno je bilo ustaljeno, da so upniki svoje terjatve naznanjali v posebnih dokumentih, ki so jih morali do določenega roka poslati upravitelju. V obdobju pred drugo svetovno vojno so »dokazila za izkaz verjetnosti svojih terjatev« morali prinesiti na prvi zbor upnikov. Sodišče je svarilo, da se upnikom, ki se oglasijo kasneje, »utegnejo naložiti s tem povzročeni stroški, oni ne morejo prerekati [zanikati veljavnosti, op. a.] prej ugotovljenih terjatev, njih terjatve se pri prejšnjih razdelitvah ne uvažujejo«.⁴⁹ Včasih so se med upniki znašle nepričakovane osebe. V stečaju Šulerjeve zapuščine se je kot upnica naznanila njegova vdova Neža, ki je sodišče prosila, naj jo uvrsti v prvi razred upnikov, da bi lahko plačala stroške pogreba, krste, pogrebника, mrliškega oglednika in zdravil za pokojnega moža.⁵⁰ V prvi upniški razred je bila uvrščena tudi Šulerjeva služkinja, ki je pri njem delala do njegove smrti in zahtevala zaostale plače v višini 1800 dinarjev.⁵¹

V vseh postopkih je sledila izbira sodnika in upravitelja, ponekod pa tudi upniškega odbora; v Domitrovičevem stečaju je upravitelj menil, »da bi posebni upniški odbor bil odveč, ko je premoženje prezadolženca malenkostno. Konkurni sodnik odredi [...], da se upniški

47 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, Por 1/38, št. spisa 24.

48 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/38, št. spisa 1.

49 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 3/39, št. spisa 10.

50 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/39, št. spisa 15.

51 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/39, št. spisa 19.

*odbor ne izvoli.*⁵² Domitrovič je prosil tudi, da se mu za preživetje njega in njegove družine odmeri vsaj 20 dinarjev dnevno. Upravitelj se je s tem strinjal in sprejel tudi plačilo najemnine za stanovanje, kar je sodnik potrdil,⁵³ a nenavadno je, da to očitno ni bilo udejanjeno, saj je eden od kasnejših spisov – brez vsakršnega pojasnila – neprizadeto, celo zadovoljno poročal: »Konkurzni upravitelj pa prezadolžencu za preživljanje ni izplačal ničesar, najemnino za stanovanje pa le za april 1938, kar pride v korist konkurzni masi.«⁵⁴

Domitrovičevi upniki, skupaj jih je bilo 19, so na srečanjih razpravljali o tem, kako bi pridobili še neplačane dolgove Domitrovičevih dolžnikov. Strinjali so se, da morajo smotrno izbirati svoje bitke in del dolgov (po ponovnih opominih) priznati za neizterljive.⁵⁵ Nekaj Domitrovičevih dolžnikov je trdilo,

*da so svoje dolgove poravnali že davno pred uvedbo poravnalnega postopanja, nekaj dolžnikov pa je izjavilo, da blaga sploh ni sprejelo in da gre za pomoto, kar je zelo verjetno, ko dolžnik ni mogel v več slučajih navesti niti natančnih naslovov dolžnikov, niti sicer ni posedoval, odnosno predložil kopij naročilnic blaga, ali pa prevzemnih listov, v več slučajih pa se opominov sploh ni moglo dostaviti vsled nezadostnih naslovov dolžnikov, ki so bili pošti nepoznani in glede katerih tudi dolžnik ni mogel navesti točnih naslovov, dočim je v ostalem dolžnik kreditiral tudi več takim dolžnikom, pri katerih so terjatve popolnoma neizterljive. Z ozirom na navedeno bi bilo tedaj škoda povzročiti konkurzni masi z izterjevanjem [...] tožbo in izvršbo [...] nepotrebne stroške.*⁵⁶

Podobno so razmišljali upniki trgovca Leona Laknerja iz Ljubna ob Savinji: »Ostane dolžnikov pa je zelo v dvomljivih oz. bi bile terjatve neizterljive in torej ne kaže tožiti ter napraviti konkurzni masi stroške s pravnimi oz. izvršbami.«⁵⁷ V Laknerjevem stečaju se je po pregledu

52 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/38, št. spisa 10.

53 Prav tam.

54 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/38, št. spisa 20.

55 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/38, št. spisa 19.

56 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/38, št. spisa 20.

57 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 3/38, št. spisa 48.

knjig izkazalo, da je izterljivih 6500 dinarjev, dvomljivih dolgov pa je bilo za 9200 dinarjev; za neizterljive je bilo razglašanih okoli 13.000 dinarjev dolgov.⁵⁸ Pri tem delu je upnike vodil upravitelj, ki se je tudi sam angažiral pri izterjevanju ter po potrebi odnehal, ko je izvedel za žalostno stanje stečajnikovih dolžnikov, recimo: *»Pri Ošep Ivanu se je izkazalo, da bi bila iztirjava brezuspešna in zato sem opustil vložitev tožbe. Ta mož ima majhno bajto, veliko število otrok, bajta ni niti dograjena, razven tega je že dlje časa brezposeln in razven tega še močno bolehen.«*⁵⁹ Ali pa: *»Dolžnike konkurzne mase, razvidne iz seznama, sem na plačilo terjatev opominjal, vendar nihče od njih ni plačal ničesar. So to ljudje, ki nimajo lastnega premoženja glasom informacij, ki sem jih pribavil. Dolžnik Galof Jože je celo nepoznan. Smatram, da bi tudi tožbe zoper te dolžnike ostale brezuspešne.«*⁶⁰

Upravitelj se je ukvarjal tudi s preverjanjem stečajnikovih knjig in drugimi tekočimi zadevami. Eden med njimi je zapisal: *»Upnikom konkurzne mase, ki se skoraj dnevno pismeno obračajo po razna pojasnila na moj naslov sproti poročam o stanju zadeve.«*⁶¹ Nekateri upniki so se pritoževali, da niso bili obveščeni o uvedbi stečaja, zato so kljub zamudi terjali, da se njihova terjatev enakovredno sprejme med ostale, kar je moral upravitelj upoštevati.⁶² Upravitelj se je lahko tudi zmotil. Ob neki priložnosti je upravitelj le deloma priznal terjatev ljubljanskega veletrgovca Feliksa Urbanca, vendar mu je trgovec zagrozil s tožbo. Upravitelj je priznal, da se je *»vsled nesporazuma«* in delno pomanjkljivega Urbančevega pojasnila zmotil ter upošteval celoten terjani znesek.⁶³

Naslednji stadij v postopku je bil popis premoženja stečajnikov. Takrat so svojci stečajnikov pogosto zagotavljali, da je veliko predmetov njihova last in ne last stečajnika, da bi se izognili zaplembi; tudi Neža Šuler je

58 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 3/38, št. spisa 8.

59 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 3/38, št. spisa 57.

60 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/40, št. spisa 30.

61 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 3/38, št. spisa 35.

62 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 3/38, št. spisa 47.

63 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 3/38, št. spisa 50.

npr. prisegala, »da je vse pohištvo in kuhinjska oprava njena last«. ⁶⁴ V Domitrovičevem primeru se je izkazalo, da ima v stanovanju dva radia, vendar je stečajnik prisegel, da je eden od njiju last druge osebe in je pri njem le v hrambi, zato je bil v stečajno maso vključen le en radio. Nato so cenilci in stečajnik odšli v trgovino, toda skromno orodje, ki je bilo tam spravljeno, je bilo označeno za »nerabljivo«. V blagajni so našli 343 dinarjev, ki so jih predali upravitelju Voršiču. Cenilci so opozorili: *»Blago v trgovini je povečini močno kvarljivo. Trgovski lokal nima niti enega okna oz. ventilatorja, ki bi omogočal dohod zraka ali svetlobe, ima tla iz cementnih ploščic ter lakiran obokan strop.«* ⁶⁵ Da se ne bi blago še bolj pokvarilo, so ga prenesli k dolžnikovemu vajencu Josipu Zupancu. Po končanem popisu se je vrednost predmetov in gotovine v stečajni masi ocenila na dobrih 7200 dinarjev. ⁶⁶ Voršič je sodišče še posebej opozoril, da je blago v Domitrovičevi trgovini *»povečini močno kvarljivo in glede katerega ni pričakovati posebno ugodnega uspeha za slučaj javne dražbe istega v celoti«*, ⁶⁷ zato je predlagal, da bi ga razprodali tako, da bi trgovina še naprej ostala odprta, kar sicer v stečajnih postopkih ni bilo ustaljeno. Istočasno naj bi pri davčni upravi odjavili Domitrovičevo obrt medicinarstva in svečarstva, saj *»je nadaljevanje teh obrti za konkurzno maso sploh zelo riskirano«*. ⁶⁸ Predlagal je še odpoved najemne pogodbe za trgovski lokal in razveljavitev učne pogodbe z vajencem Zupancem. ⁶⁹

Popisovanje premoženja je bilo zapleteno v stečaju Leona Laknerja, ki ga je vodilo okrajno sodišče v Gornjem Gradu z upraviteljem dr. Ervinom Mejakom na čelu, ki je naštel 101 upnika, od tega dva iz drugega razreda in 99 iz tretjega. Cenilci so pregledali inventar Laknerjeve trgovine in nabrali za skoraj 181.000 dinarjev predmetov, v njegovem stanovanju *»pa ni najti nobenega blaga, spadajočega v*

64 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/39, št. spisa 7.

65 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/38, št. spisa 2.

66 Prav tam.

67 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/38, št. spisa 4.

68 Prav tam.

69 Prav tam.

konkurzno maso«.70 Pooblaščenec upniškega odbora, Konrad Borštner, ki je nadzoroval inventarizacijo ter cenitev, je bil zadolžen za pošiljanje izkupička upravitelju, hrambo ključev ter izdajo denarja za osnovne življenjske potrebščine stečajnika in njegove družine. Hkrati se je Borštner pritoževal:

*Popisovanje je jako utežkočeno, ker v posameznih prostorih ni električne napeljave, na razpolago je le ena svetiljka – petrolejka v prodajalnici, razven tega je nevarno z lučjo hoditi po skladiščuh. Popisovanje bo torej omejeno le na dnevni čas in bo vsled tega trajalo dlje časa. Razven tega vlada v vseh prostorih izreden mraz in je tudi radi tega popisovanje otežkočeno.*⁷¹

Ker je bila Laknerjeva zaloga v trgovini sestavljena zlasti iz živil, je bilo vsem v interesu, da se izdelke proda, preden se pokvarijo: »Nujno je potrebno, da se proda pokvarljivo blago v najkrajšem času kratkim potom pod roko kratkemu trgovcu ali kaki drugi osebi, ki ima interes na nakupu, kakor vsa moka, zlasti koruzna moka, slanina, salama, kvas, mast in slično in to, če bo mogoče, po dnevni ceni.«⁷² Zanimanja ni bilo, očitno zaradi socialne stigme stečaja: »Pokazalo se je takoj, ko je bil konkurz javno razglašen, da so prenehali ljudje prihajati v trgovino, razven tega je špecerijska zaloga majhna in tudi radi tega ni kupovalcev.«⁷³ Trgovino so res zaprli, Borštner pa je že pred tem uspel odprodati večino pokvarljivega blaga. Upniki so se dogovorili, da jo bo potrebno zračiti vsaj enkrat tedensko. Sočasno je želel upravitelj čim prej odpovedati najemno pogodbo za trgovino, da ne bi stečajni masi povzročali nepotrebnih stroškov.⁷⁴

O odprodaji preostalega Laknerjevega inventarja naj bi odločal upniški odbor, zlasti glede tega, »ali naj se proda celokupni inventar in celokupna zaloga skрати, ali naj se izvrši detaljna razprodaja«.75 To je bila dilema, s katero se je ukvarjalo veliko upnikov: ali je blago bolje

70 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 3/38, št. spisa 4.

71 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 3/38, št. spisa 5.

72 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 3/38, št. spisa 8.

73 Prav tam.

74 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 3/38, št. spisa 11.

75 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 3/38, št. spisa 8.

prodati en bloc enemu samemu premožnemu ponudniku, ki po znižani ceni odkupi celotno maso, ali je treba maso odprodajati na javni dražbi in s tem (verjetno) dobiti več denarja, toda ob večjem finančnem in časovnem vložku?

Upravitelj je menil,

*da bode podrobna razprodaja prinesla konkurzni masi boljši rezultat, kakor pa prodaja celokupne zaloge eni ali več oseb hkrati, kakor sem to mogel ugotoviti, poizvedujoč pri trgovcih na Ljubnem, ki bi za blagovno zalogo ne nudili veliko, ker pač vsak trgovec išče ob takih prilikah, kakor tudi sicer le svoj dobiček.*⁷⁶

Na srečanju upnikov so menili, da bi bila prodaja en bloc sicer manj lukrativna, vendar bistveno lažja, zato bi načeloma sprejeli tudi tako ponudbo, v kolikor bi jo podal kak poslovnež.⁷⁷ Taka ponudba se je pojavila v Domitrovičevem stečaju: celjski trgovec Anton Fazarinc je ponudil, da odkupi vso stečajno maso po cenilni vrednosti, in upravitelj Voršič je ocenil, da je ponudba »gotovo ugodna«, saj bi s tem odpadli stroški za prodajo na drobno. Ponudbo je sodišče sprejelo pod pogojem, da Fazarinc plača tudi mesečno najemnino za lokal.⁷⁸ A kmalu zatem se je pojavila konkurenca, saj je trgovski par Viktor in Rozalija Debenjak dal enako ponudbo in bil pripravljena plačati tudi najemnino za daljši čas.⁷⁹ Iz arhivskega gradiva ni razvidno, kdo je odkupil maso.

Do odkupa *en bloc* je prišlo tudi v stečaju Ivana Belcerja. Ob popisu blaga v njegovi trgovini je bilo ocenjeno, da je vredno 18.825 dinarjev.⁸⁰ Upravitelj Stante si je prizadeval za čim hitrejšo prodajo inventarja:

Najemnina je namreč zelo visoka in stečajna masa nikakor ne prenese plačevanja najemnine. Prodaja bi naj se vršila tako, da bi se najprej poizkusilo prodati ponudnikom, ki bi se interesirali za celotno maso, šele v

76 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 3/38, št. spisa 11.

77 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 3/38, št. spisa 9.

78 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/38, št. spisa 12.

79 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/38, št. spisa 13.

80 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/40, št. spisa 11.

*drugi vrsti bi se prodajali poedini komadi. V vsakem primeru bi se morala izklicna cena gibati v višini cenilne vrednosti t. j. prodati bi se ne smelo ničesar izpod cenilne vrednosti.*⁸¹

To naj bi v skladu z zakonsko obvezo naznanili v *Službenem listu* in v lokalnem časopisu *Nova doba*.⁸² Stantetov predlog je podprl tudi sam Belcer, ki je zapisal: »*Strinjam se s tem, da se cela zaloga z inventarjem proda skupno po možnosti ne ispod cenilne vrednosti.*«⁸³ Sodišče je tako dovolilo prodajo celotnega inventarja po cenilni ceni. Stante je objavil oglase v *Slovincu*, *Jutru* in *Večerniku*, a se ni oglasil noben resen interesent, zato je predlagal javno dražbo. Na koncu je bila večina trgovinske zaloge prodana trgovcu Leu Šketu z Vranskega, ki je bil edini ponudnik; za celoto je ponudil dve tretjini ocenjene vrednosti. Zapletlo se je, ker je del inventarja pridržala Celjska posojilnica, ki je tako pokrila svoje terjatve pri najemnici, vendar je Stante vztrajal, da so si prisvojili več inventarja, kot bi smeli: terjali so 1200 dinarjev, inventar pa je bil vreden 2550 dinarjev. Nekatere izmed teh predmetov je hotel kupiti Šket, »*vendar je ravnatelj Celjske posojilnice pri javni dražbi izrecno zabranil prodajo inventarja*«. Stante je pozval posojilnico, naj vrne razliko ali del inventarja.⁸⁴

Prodaja *en bloc* je bila v splošnem sicer redkejša rešitev kot javna dražba. V analiziranem vzorcu spisov je najboljše opisana javna dražba v Laknerjevem stečaju, za katero so se na koncu odločili upniki. Določeno je bilo, da bo dražba organizirana v Laknerjevi trgovini in da bo trajala tri dni, tudi v nedeljo, »*ker je na ta dan mnogo ljudstva v trgu Ljubnem vsled pristopa k službi božji in se bo prodaja vršila v nedeljo le dopoldne*«. ⁸⁵ Oglas za dražbo je dal upravitelj objaviti »v *Službenem listu in občinah Gornji grad, Ljubno, Luče, Solčava, Rečica, Bočna in Mozirje. V dnevnem časopisju naj oglas odpade vsled visokih stroškov.*«⁸⁶ Sklenjeno je bilo, da se ostanek blaga v primeru slabe prodaje zadnji

81 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/40, št. spisa 15.

82 Prav tam.

83 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/40, št. spisa 14a.

84 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/40, št. spisa 30.

85 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 3/38, št. spisa 12.

86 Prav tam.

dan dražbe proda »pod roko [...] najboljšemu ponudniku.«⁸⁷ Dražba je potekala, kot je bilo načrtovano, s to razliko, da je bila podaljšana na pet dni,

*ker je bilo nemogoče v premajhnih prostorih trgovine vršiti razprodajo radi velikega navala kupcev, temveč se je morala razprodaja preložiti na prostor pred trgovino. Tudi je bilo s to preložitvijo olajšano delo pri sestavi zapisnika o razprodaji, kakor tudi pri štetju denarja in izročitvi blaga. Bilo je tudi toliko ponudnikov, da se posamezni predmeti niso mogli dovolj hitro razprodati, kar je bilo itak v interesu konkurzne mase oz. upnikov.*⁸⁸

O poteku dražbe je upravitelj zapisal: »V konk. maso spadajoče in za dražbo določeno trg. blago je zvedenec sortiral in se je nato po polurnem čakanju, da so si kupci blago lahko ogledali, prešlo na javno dražbo. Ugotovila se je cenilna vrednost, najmanjši ponudek in končno najvišji ponudek.«⁸⁹ Izkupiček dražbe je bil 97.633 dinarjev, ki so bili izročeni upravitelju,⁹⁰ toda ta ni bil povsem zadovoljen: »Pri razprodaji sem ugotovil, da je vsa blagovna zaloga obsegala le blago slabše kakovosti, deloma tudi že pokvarjeno in z raznimi napakami, zato se tudi ni moglo doseči višjega izkupila, čeravno so se sodni organi na vse mogoče načine trudili, posebno izklicatelj, da doseže čim višje izkupilo.«⁹¹ Prodaja na drobno se je po upraviteljevem mnenju vseeno izkazala za boljšo možnost kot prodaja en bloc, saj trgovci, kot je povedal že prej, iščejo »pri takšnem skupnem nakupu zopet svoj poseben dobiček.«⁹²

FINALIZACIJA STEČAJA

Kot je bilo omenjeno, je jugoslovanski stečajni zakonik omogočal, da se lahko med stečajnim postopkom sklene prisilna poravnava. V vzorcu obravnavanih spisov je to skušala storiti le stečajnikova vdova

87 Prav tam.

88 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 3/38, št. spisa 35.

89 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 3/38, št. spisa 26.

90 Prav tam.

91 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 3/38, št. spisa 35.

92 Prav tam.

Neža Šuler. Zapisala je: »Moj mož je umrl brez sporočila poslednje volje in pridemo kot zakoniti dediči v poštev jaz njegova vdova in pa najini trije otroci nedl. [nedoletni oz. maloletni, op. a.] Šuler Zlatka, Božena in Marjanca.«⁹³ Predlagala je prisilno poravnavo, v kateri bi v skladu z zakonskimi zahtevami v celoti poplačali upnike prvega in drugega razreda, upniki tretjega razreda pa bi dobili 20 % kvoto v roku dveh let od sklenitve poravnave. Brežiški odvetnik in stečajni upravitelj dr. Janko Drnovšek se je s predlogom strinjal:

*Zapuščinska imovina obstoja večinoma iz take trgovske robe, ki jo je težko prodati in ki je že pri pokojniku ležala dolgo časa na skladišču. Imajoč v vidu to okolnost in na drugi strani visok znesek dolgov, smatram da je ponujena poravnava za upnike ugodna, ker se je sicer bati, da bodo stroški konkurznega postopka prilično izčrpali vso konkurzno imovino.*⁹⁴

Pet upnikov, zbranih na srečanju, je glasovalo o poravnavi; zanjo so bili štirje.⁹⁵ Upnikov je bilo sicer 15, toda šteli so le glasovi prisotnih, ki so presegli zakonsko zahtevane tri četrtine. Kmalu pa se je zapletlo: sodišče je sklep o uvedbi poravnave razveljavilo, ker je bil Andrej Frece, ki je imel daleč največji delež zahtevanih terjatev, sorodstveno povezan s pokojnim stečajnikom, po zakonu pa se je glas sorodnika pri odločanju o poravnavi upošteval samo, če je bil proti. Stečaj se je nadaljeval.⁹⁶

Po prodaji *en bloc* ali javni dražbi je bila stečajna masa prelita v gotovino. Takrat je upravitelj lahko začel sestavljati razdelilni načrt, pri katerem je, kot rečeno, upnikom prvih dveh razredov moral odmeriti celoten znesek dolgov, upniki tretjega razreda pa so si morali razdeliti ostanek. Procentualni delež zahtevanega zneska, ki so ga prejeli ti upniki, se je imenoval kvota in je postal glavni pokazatelj, kako uspešen je bil stečaj (ter upravitelj) – višja ko je bila kvota, uspešnejši je bil stečajni postopek in obratno. Kvote so bile načeloma tako v avstro-ogrskem kot jugoslovanskem obdobju nizke in so le redko presegale dvomestno procentualno vrednost. To velja tudi za tu obravnavane stečaje. V

93 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/39, št. spisa 16.

94 Prav tam.

95 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/39, št. spisa 24.

96 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/39, št. spisa 27.

primeru Domitrovičevega stečaja je upravitelj dosegel 4141,35 dinarja vredno stečajno maso, kar je ob znesku 58.823,90 dinarja terjatev pomenilo 7,04 % kvoto za tretji razred.⁹⁷ Le malo boljši je bil izkupiček Laknerjevega stečaja, kjer je kvota dosegla 9 %.⁹⁸ Najbolj mizeren je bil rezultat Šulerjevega stečaja. Upravitelj Drnovšek je v stečajni masi nakopičil 9364 dinarjev, kar je bilo tako malo, da se je v razdelitvenem načrtu našel denar samo za prvi in drugi razred, »upniki III. razreda« pa, kot je navrgel upravitelj v poročilu, »propadejo [...] v celoti«.⁹⁹

Ne glede na izkupiček in nezadovoljstvo upnikov tretjega razreda je upravitelj vedno zahteval ter dobil povrnjene stroške svojega dela, pa tudi nagrado. Ta je bila določena v skladu z uredbo o tarifah za nagrade stečajnih upraviteljev, ki je bila 5. aprila 1930 objavljena v Službenih novinah, po kateri pri vsotah mase pod 100.000 dinarjev upravitelju pripade med 14 in 18 %.¹⁰⁰ Morda ne preseneča, da je Drnovšek, ki je pustil upnike tretjega razreda »propasti«, zase zahteval 18 % – največ, kolikor je dovoljeval zakon. *»Prisoja najvišje izmere, to je 18 % je utemeljena v tem, da je vrednost realizirane mase zelo neznatna, dela pa sem imel s konkurzom nič manj, kakor če bi znesla vrednost realizirane mase več, če bi se tudi vzelo le 14 %,«* je zatrdil.¹⁰¹ Odvetnik Voršič, upravitelj v Domitrovičevem stečaju, je prav tako povedal, *»da je vodil v času od 16./3. do 29./3. prodajo v tekočem prometu in da so zahtevala pogajanja za prodajo zaloge in opomini dolžnikom precej truda in obilo zamude časa, vsled česar prosi, da se mu prizna od vrednosti realizirane mase 18% nagrada.«*¹⁰² Za svoj delež si je zelo prizadeval tudi upravitelj Laknerjevega stečaja, ki je nakopičil 95.617,25 dinarja vredno maso, za kar je bilo potrebnega *»izredno veliko posla*

97 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/38, št. spisa 22.

98 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 3/38, št. spisa 61.

99 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/39, št. spisa 35.

100 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/38, št. spisa 21.

101 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/39, št. spisa 32.

102 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/38, št. spisa 20.

in truda«. Zase je zahteval dobrih 22.000 dinarjev in zahtevo podkrepil s seznamom vseh stvari, ki jih je opravil med stečajnim postopkom.¹⁰³

Ko je bil razrešen tudi ta problem, je bil stečaj tik pred koncem. S soglasji upnikov, ki so prejeli svoje deleže, in upravitelja je sodišče izdalo odredbo o koncu stečaja.¹⁰⁴ Ko je bila javno objavljena, je dolžnik formalno stopil iz stečaja in skušal zaživeti novo življenje s skromnim premoženjem, ki mu je še ostalo.

ZAKLJUČEK

Četudi je obravnavani vzorec stečajnih spisov zelo ozko zamejen, je v marsičem povedna tudi analiza tako majhnega vzorca. Predstavljeni dokumenti so večinoma uradniško suhi, toda med njihovimi vrsticami lahko zaslutimo močna čustva, ki jih je porajal stečaj, saj je šlo za usoden dogodek, ki je vplival na življenje vseh vpletenih, od samega

103 ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 3/38, št. spisa 58. V ilustracijo naj navedemo celotno upraviteljevo pojasnilo, zakaj si zasluži visoko nagrado, zapisano v enem samem stavku: »Pri celotnem poslovanju sem bil večinoma osebno zaposlen, tako zlasti ob vseh 5 dnevih razprodaje blagovne zaloge in inventarja, v katerih dneh nisem mogel ničesar delati v svoji pisarni, korespondenca, ki sem jo vodil z upniki mi je vzela veliko časa, opominjal sem 58 prezadolženčevih dolžnikov, otvoril torej 58 spisov in jih vodil v evidenci, vložil 3 tožbe, napravil sodišču po vsakokratnem važnejšem poslu posebno poročilo, skupno 6 poročil in današnji obsežni obračun, prisostvoval I zboru upnikov in ugotovitvenemu naroku, se mudil 9 krat na kraju prezadolženčevega obrata, ko sem pregledal najprej podjetje in prisostvoval pričetku inventure, pregledal ob koncu inventure tozadevno poslovanje, sestavil s pooblaščencom Borštinar Konradom končni obračun, pregledal prezadolženčeve poslovne knjige in priloge, kar je vzelo z ozirom na pomanjkljive zabeleške veliko časa in dela, skozi pet dni vodil razprodajo blagovne zaloge in inventarja, kateri posel je bil izredno utrudljiv in obsežen, ponovno podal pri sodišču konkurznemu sodniku razna pojasnila, dvakrat s konkurznim sodnikom pregledal in primerjal prijave terjatev po upnikih, kar je vzelo več ur časa in dela, vodil vse denarno poslovanje glede sprejemanja plačil za konkurzno maso in glede izplačil pristojbin in stroškov konkurznega postopanja, vlagal in dvigoval denar iz hranilne knjižice pri poštni hranilnici, imel več telefonskih razgovorov s prezadolžencom, pooblaščencom Borštnerjem in z upniki, odpovedal pri sodišču poslovne lokale prezadolženčeve najemodajalki, prepisal inventurni zapisnik in razprodajni zapisnik, sestavil seznamek prijav za sodišče in zase po posebnem formularju, kar je bilo tudi zelo zamudno delo, imel s prezadolžencom nešteto razgovorov v konkurzni zadevi, sprejemal njegovo korespondenco in nanjo odgovarjal, vodil številno korespondenco z upniki konkurzne mase, ki so zahtevali razna pojasnila v konkurzni zadevi, se udeležil treh razprav v vloženi treh tožbah zoper prezadolženčeve dolžnike Kaker Jakoba, Valte Franca in Dušič Frica, sodeloval pri sestavljanju več zapisnikov pri sodišču o naknadnih, zakasnelih prijavih terjatev po nekaterih upnikih in imel več posvetovanj s cenilcem – zvedencem in z nekaterimi upniki radi uspešnejšega vnovčenja prezadolženčeve imovine.«

104 Npr. ZAC 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598, St 1/38, št. spisa 25; St 3/38, št. spisa 66; St 1/39, št. spisa 37.

stečajnika do upnikov, stečajnikovih dolžnikov in upravitelja. Za popolnejšo rekonstrukcijo dogodkov pogosto umanjka kontekst, ki bi ga lahko pojasnili dodatni, toda neznani, neohranjeni ali neobstoječi dokumenti (recimo potek neuspešne prisilne poravnave, tožbe upnikov z nepriznanimi terjatvami ali dogajanje s stečajniki po zaključku stečaja), zato je predstavljeni potek stečajev v marsičem bolj fragment kot zaokrožena zgodba. Pregled gradiva o stečajih, ki je shranjeno v ZAC, pokaže, da se marsikateri od dokumentiranih postopkov ni niti dobro pričel, saj je bila stečajna masa premajhna oz. že zaplenjena ali pa sodišče za primer ni bilo pristojno. Več posameznikov se je v stečaju znašlo po neuspešno izpeljani prisilni poravnavi; ta je veljala za zadnjo rešilno bilko pred dokončnostjo stečaja, zato ne preseneča, da so se je prezadolženi posamezniki pogosto oklepali ter jo poskušali skleniti tudi med samim stečajnim postopkom. Med postopkom so se med vpletenimi skupinami pojavili številni interesi in vsak med njimi je deloval proti vsem ostalim. Postopek je bil namenjen usklajevanju vseh interesov in doseganju kolikor se da ugodnega kompromisa, vendar so bili ob sklepu postopka le redki zadovoljni s svojim izkupičkom. Stečaji so tudi v obdobjih solidnega gospodarskega stanja lahko prinašali škodljive posledice za državno gospodarstvo ter negativno vplivali na ekonomsko statistiko, s pomočjo spisov pa je mogoče spoznati tudi drugo, mikrozgodovinsko plat istega vprašanja in neposredne negativne, celo tragične posledice, ki jih je že en sam stečaj povzročil celi skupini ljudi.

VIRI IN LITERATURA

Arhivski viri

ZAC (Zgodovinski arhiv Celje) 609, Okrožno sodišče Celje, šk. 598.

Literatura

Hautcoeur, Pierre-Cyrille in Paolo Di Martino. »The Functioning of Bankruptcy Law and Practices in European Perspective (ca.1880–1913).« *Enterprise & Society*, 14/3 (2013), 579–605.

»Konkurzni (stečajni) zakon za kraljevino Jugoslavijo.« *Uradni list Kraljevske banske uprave Dravske banovine*, 1/53 (1930), 793–824.

Kresal, France. »Kazenske določbe za stečaj in bankrot na Slovenskem od 1868 do druge svetovne vojne.« V: *Stiplovske zbornik*, ur. Dušan Nečak, 147–157. Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2005.

Kresal, France. »Stečajna politika v Sloveniji do druge svetovne vojne.« *Prispevki za novejšo zgodovino*, 43/1 (2003), 37–50.

Kresal, France. *Zgodovina socialne in gospodarske politike v Sloveniji*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1998.

Mikec Avberšek, Leopold. »Delovanje mariborske trgovske družbe Macun & Fabiani (1921–1926).« *Studia Historica Slovenica: časopis za humanistične in družboslovne študije*, 8/2–3 (2008), 609–632.

Mikola, Milko. *Stara industrijska podjetja na Celjskem*. Celje: Zgodovinski arhiv, 1996.

Mikola, Milko. *Zgodovina celjske industrije*. Celje: Zgodovinski arhiv, 2004.

Ogrizek, Emica. *Stečaji in prisilne poravnave izven stečaja v gradivu Okrožnega sodišča Maribor 1898–1941*. Maribor: Pokrajinski arhiv, 2008.

Spominski zbornik Slovenije: ob dvajsetletnici Kraljevine Jugoslavije. Ljubljana: Jubilej, 1939.

Sunčič, Mitja. »'Celotno posojilo mestne hranilnice ljubljanske je šlo v žepe akcionarjev in po drugih napačnih potih': Mestna hranilnica ljubljanska in propad industrijske delniške družbe Karel Pollak.« *Prispevki za novejšo zgodovino*, 49/2 (2009), 33–52.

Tršan, Lojz. »Propad Slavenske banke – največji finančni šok med obema vojnama v Sloveniji.« *Borec: revija za zgodovino, literaturo in antropologijo*, 46/529–531 (1994), 368–374.

POVZETEK

Stečajni postopki imajo funkcijo razdelitve premoženja bankrotiranega posameznika ali podjetja med njegove upnike v skladu z veljavno zakonodajo. Stečaj vse do danes ohranja status najhujšega zla, ki se lahko primeri v gospodarskem svetu, saj s sabo prinaša negativne posledice tako za dolžnika kot njegove upnike. Na Slovenskem je vrsto desetletij v veljavi ostal avstro-ogrski stečajni zakonik, sprejet leta 1868, Kraljevina Jugoslavija pa je lasten zakon sprejela šele leta 1929, pa tudi ta se je v večini lastnosti zgledoval po avstrijskem. Stečaji so v obdobju Kraljevine SHS/Jugoslavije na Slovenskem ostali razmeroma pogost pojav, zlasti v kriznem obdobju prve polovice 30. let. Stečajni sodni spisi so ohranjeni le v manjšem delu, največje količine pa so zbrane v Arhivu Republike Slovenije in Pokrajinskem arhivu Maribor. V prispevku je analiziran bistveno manjši fond, ki je bil odkrit v Zgodovinskem arhivu Celje. Obsega osem spisov, ki so nastali tik pred drugo svetovno vojno, med letoma 1938 in 1941. Pregled pokaže, da se polovica od obravnavanih postopkov ni niti dobro pričela, saj v dveh primerih premoženje stečajnika ni zadoščalo niti za kritje stroškov postopka (kar pomeni, da je bil nad stečajnikom sprožena kazenski postopek), v enem celjsko sodišče ni bilo pristojno za začetek postopka, saj (pokojni) stečajnik ni stanoval v tem okrožju, v zadnjem primeru pa je bila stečajna masa že zarubljena s strani upnika. Preostali stečaji so se pričeli po neuspeh poskusih sklenitve prisilne poravnave. O vzrokih stečajev je v gradivu ohranjenega malo, toda indici kažejo, da je šlo za kombinacijo slabih odločitev posameznikov ter zatikanj v jugoslovanskem gospodarstvu, ki je ravno okrevalo po krizi v začetku 30. let. Razglasitvi stečaja so sledile naslednje zakonsko določene faze sodnega postopka. Izbrana sta morala biti stečajni sodnik ter stečajni upravitelj (običajno odvetnik), ki sta proces vodila v imenu upnikov. Ti so morali do določenega roka poslati svoje terjatve, upravitelj pa jih je priznal ali zavrnil, običajno na podlagi pregleda trgovskih knjig in dolžnikovih pojasnil. Upravitelj je skupaj z upniki skušal izterjati tudi neplačane dolgove stečajnikovih dolžnikov, včasih pa je moral zaradi njihovega slabega gmotnega položaja to opustiti in dolgove razglasiti za neizterljive. Sledilo je popisovanje stečajnikovega premoženja, med

katerim so usposobljeni cenilci prečesali njegovo imetje, ga popisali in ocenili njegovo vrednost. Ko je šlo za pokvarljive predmete, zlasti živila, je bilo vsem v interesu, da se prodajo čim hitreje. Upniki so se večkrat odločali, ali je premoženje bolje prodati na javni dražbi ali ga po nižani ceni, toda ob manjšem trudu v celoti prodati enemu samemu ponudniku. V obravnavanih spisih je mogoče naleteti na oba primera. Ko je bilo premoženje prelito v gotovino, je upravitelj pripravil razdelilni načrt, kjer je zbrana sredstva razdelil med tri razrede upnikov, od katerih sta morala biti prva dva razreda poplačana v celoti, zadnji pa v skladu s tem, koliko sredstev je ostalo. Višina te kvote je bila običajno nizka, tako da so upniki tretjega razreda običajno dobili manj kot 10 % terjatev; v enem od obravnavanih postopkov niso dobili ničesar. Ne glede na skromne uspehe so upravitelji zahtevali poplačilo svojih izdatkov in tudi pripadajočo nagrado. Po tem je bil denar razposlan upnikom in stečaj je bil odpravljen. Spisi v celjskem arhivu kljub skromnemu obsegu prikazujejo gospodarski položaj na Štajerskem v medvojni dobi skozi prizmo neuspehov; med vrsticami sodnih spisov je mogoče prepoznati burna čustva, ki so jih stečajni postopki zbujali med vsemi vpletenimi, ki so želeli od postopka odnesti kar največ, vendar so bili ob zaključku kljub formalni enakosti pri razdelitvi izgub vsi tudi razočarani.